

Carnaval

Hier onder volgt een stukje over het ontstaan van de Carnaval, of deze lezing ook de juiste is daar wordt door de heren professoren aan getwijfeld.

Maar wij willen dit U niet onthouden.

Na de ontstaansgeschiedenis een bijdrage van de hand van Rene Hermans, betreffende de "Wouwse" carnaval.

Vastenavond zo noemt men de tijd van de dwazen, de zotten of de narren, afhankelijk van streek of cultuur. Elk voorjaar, zo'n week of zes zeven voor

Pasen, barst het weer los. Optochten, waarvoor vele wijken en groepen maandenlang in de weer zijn geweest, trekken door de steden en dorpen.

Als het niet al te koud is, zwiert de ganse meute drie dagen lang over straat, van de ene uitgeruimde kroeg naar het volgende café.

En nog steeds gaan deze dagen van feest en plezier vooraf aan de veertigdagentijd, de tijd van vasten, boete en verzoening, al hebben verreweg de meeste feestgangers dat tegenwoordig niet meer in de gaten.

Carnaval is, dat weten we zo langzamerhand wel, een zéér oud ritueel, vol symbolieken.

De figuur van de prins bij voorbeeld, de nar, de scepter, het carnavalsgetal 11, waar komt het eigenlijk vandaan? En al weten we dat er vroeger nogal eens bisschoppelijk gemopperd werd op de losbandigheid van de carnavalsvierders, vandaag heeft het feest een zodanige plek in de lokale kerk gekregen dat er zelfs carnavalsmissen worden opgedragen die in vol tenue en complete uitrusting worden bijgewoond.

Carnaval heeft een sterke, vooral katholieke traditie: in het zuiden en niet minder bij onze oosterburen, waar heel wat Zuid-Nederlanders dan ook naar afreizen - voorzover ze niet naar de wintersport gaan. Maar goed: op 11 november om 11.11 uur begint tegenwoordig het carnavalsseizoen, maar dat is een puur zakelijke onderneming uit de moderne tijd. Het kan voor de commercie immers niet lang genoeg duren.

Vroeger lag het begin van de carnavalstijd op zijn vroegst na Kerstmis of meestal zelfs na Driekoningen.

Het getal 11 heeft in de carnavalssymboliek zijn eigen charme, omdat het met 'één' het getal tien, dat als een volmaakt getal gold, overstijgt.

Als typisch vastenavondgetal is het mogelijk pas in het

4

carnavalsspektakel binnengekomen bij de reorganisatie van de Vastenavond van Mainz in 1836 en de toen ingevoerde Raad van Elf. Volgens sommige bronnen bestond de toenmalige gemeenteraad (Geheimrat) uit negen burgers en de heer, en 'moest' de carnavalsraad deze overtreffen met toch zeker één lid meer.

Wanneer is carnaval ontstaan?

Een grote groep van historici en volkskundigen houdt het erop dat het feest niet voor het jaar 1000 ontstaan is en duidelijk wortelt in het christendom en volgens sommigen is ontstaan in Venetië (maar dat zal wel chauvinisme zijn).

De opkomst van de termen carnaval en Vastenavond is daarvoor het voornaamste argument.

Daarnaast vindt deze groep dat er onvoldoende bewijs is voor een continuë overdracht van tradities uit vroegere tijden.

Toch waren er ook ruim voor deze periode feesten, die overeenkomsten hebben met het hedendaagse carnaval. Welke feesten daartoe gerekend kunnen worden, hangt af van wat nu de kernonderdelen zijn van het hedendaagse carnaval.

Het tijdstip van de viering, de verkleiding en maskerade, het elkaar de waarheid zeggen of de opkomst van enkele tijdelijke heersers?

Tot in onze tijd geldt Vastenavond als een oer-Germaans feest. Het is het hoogtepunt van de verdrijving van de winter, de zonnewende, de heidense lente- en vruchtbaarheidscultus, die met het verlangen verbonden is om voor de vastentijd nog eenmaal uitgelaten - en in vermomming - losbandig van het leven te genieten.

De oorsprong moet worden gezocht bij de vruchtbaarheidsfeesten onder de landelijke bevolking en als 5 zodanig is Vastenavond een voorchristelijk gebruik, reeds bij de Grieken bekend, en met de komst van de Romeinen vermengd geraakt in onze cultuur.

Omstreeks 1400 vindt men voor het eerst de naam Vastenavond geschreven terug: vastavont, vasteldach, festeldei in de westelijke Nederlanden en fêsteljoun (fries), fasnacht, fasnet (zuid-west Duitsland), faselnacht.

In al deze woorden komt "fas" terug.

"Fas" stamt uit het Indogermaanse "pes", dat komt dan weer uit het Oudindische "pasas" langs oostelijke kant en langs de zuidelijke richting, uit het Griekse "pesos" of "pes" en het Latijnse "penis" weer afkomstig van "pes-nis".

Allemaal hebben deze woorden te maken met vruchtbaarheid, groei en

voortplanting.

Het tijdstip van het feest valt daarom ook samen met het begin van het ontluiken van de natuur, de tijd van nieuw leven en groei.

Vandaar ook niet "Fast nacht", dat zou duiden op vasten, maar "Fas nacht" dat de nadruk legt op een vruchtbaarheidsfeest.

Tegenwoordig komt in Duitsland nog voor: "faseln" (onzin verkopen) en "Faselei" (leuterpraat)

Deze betekenis heeft zich waarschijnlijk uit secundaire opvattingen van Vastenavond als feest der zotheden ontwikkeld.

De naam "carnaval" deed pas in de 17e eeuw vanuit Italië zijn intrede in het Germaanse taalgebruik.

"caro navalis": vaarwel vlees

"carnevale": vlees leef wel

"carnelevare": wegnemen van het vlees tijdens de vasten (Latijn).

En met vlees bedoelde men ook alle "vleselijke geneugten".

Een andere betekenis: "carrus navalis": scheepswagen.

Motief voor veel Indogermaanse mythen.

Deze gebruiken, met als kern het rondrijden, vormen de grondslag voor het vastelavendsfeest.

De scheepswagen kan dan ook beschouwd worden als de voorganger van de carnavalswagens.

De vastelavondsoptocht vindt zijn ontstaan in het wilde heir of dodenleger, bestaande uit mannenbonden, die in het kader van de dodenverering een ommegang hielden.

Het doel van de omgang in die periode is het inzamelen van gaven voor de armen (ontstaan uit het inzamelen van giften in natura als offer voor de doden om vruchtbaarheid af te smeken).

De vermommingen, vaak als dier (hert, vogel, wolf, beer) ontstonden uit het geloof, dat nadat de ziel het lichaam verlaten had, het lichaam de gedaante van een dier aannam.

Als men een masker droeg, beeldde men iemand van een andere wereld uit.

De primitiefste manier van vermommen was het zwart maken van het gezicht.

Men ging dan in huis klaargezette spijsen "stelen" (het zogenaamde

steelrecht).

De narren stelden de doden voor, die offerspijzen kwamen nuttigen. De nar (komt van

narro: jonge man) werd steeds voorgesteld met bellen en narrenkap.

Uit het narrengenootschap werd een narrenkoning gekozen, de voorloper van de carnavalsprins.

Ook bestond er een narrengericht: een soort rechtspraak voor vergrijpen die geen aanleiding gaven tot officiële rechtspraak.

Het vond plaats op openbare plaatsen en er werden dan voordrachten gehouden, die vooral de plaatselijke wantoestanden en zich "mis"dragende plaatsgenoten of bestuurders werden gehegeld.

Na de kerstening werd door de kerk een aantal verbodsbepalingen ingesteld:

- vermommingen werden verboden
- het was verboden afbeeldingen steelsgewijs door de velden te dragen
- uitdrijven van de winter in februari was heidens
- in Engeland en Noord Nederland werd de viering na de reformatie geheel verboden.

Niettegenstaande de kerk de carnavalsvieringen liever niet had, paste ze toch een en ander in de eigen kerkagenda aan om zo greep te houden op het hele gebeuren.

Zo is al uit de tijd van de jonge kerk is bekend dat pausen, clerus, monniken en predikanten niet alleen de uitwassen van het carnaval wilden uitbannen, maar het carnaval ook een, zij het afgezwakte plaats wilden geven. De eerste narren doken al op in oude handschriften, in de gebedenboeken van monniken, die voor een beter begrip van de psalmen, de hoofdletters (initialen) versierden met kleine figuren.

In de late Middeleeuwen verscheen ook de Nar als illustratie bij Psalm 53. 'De dwaas zegt bij zichzelf: 'wel neen! Er is geen God!'

Dwazen, narren, grappenmakers, het waren loten van dezelfde stam. Soms werden ze gerespecteerd, hadden ze aanzien als hofnarren, konden ze de dingen bij naam noemen, waar anderen niet eens aan durfden denken. Maar 'dwazen' waren in de Middeleeuwen ook de geestelijk en lichamelijk gehandicapte mensen. Die werden niet serieus genomen en om hen bekommerde zich niemand.

Dwazen hebben ook hun specifieke kleding en hun gildenteken: de narrenknots. Oorspronkelijk was het een eenvoudige tak, een stok. Daaruit ontwikkelde zich later de scepter. En we moeten ook de belletjes niet vergeten die veel narren aan hun bonte kostuums droegen.

Zowel toen als nu is Vastenavond ingebed in het ritme van de tijd; het

zinnelijke zowel als het geestelijke, het zotte zowel als het alledaagse hebben hun plaats in de kringloop van de jaargetijden. Zo heeft het carnaval zijn zetel in een tijd van lol en leut, in het maskerspel en het zich anders voordoen, in het teken van het schalkse en het graag willen, het bedrijven van de zothed en in het voorafgaan aan bezinning en ommekeer, van vasten en in de nieuwe relatie met boetedoening. Zo zijn er parallellen met het zottenidee in de H. Schrift, die de dwazen in het levensgebeuren betrekken, de dommen en de dwazen, de godloochenars en de levenshongerigen, de zondaar en de booswicht.

"Nu is de Vastenavond, een tijd om vrolijk te zijn", schreef de franciscaanse prediker Geiler von Kayzersberg in het middeleeuwse Straatsburg. "Meteen hierna volgt de treurige vastentijd. De katholieke kerk staat daarom de vreugde van de Vastenavond toe, zodat haar geestelijke kinderen des te gewilliger zijn, om vast te houden aan de heilige vastentijd".

Paus Martinus IV, moet soortgelijke gedachten gehad hebben, toen hij de gelovigen op het hart drukte "enkele dagen Vastenavond te houden en vrolijk te zijn."

De overlevering vertelt ons dat Paus Paulus II in 1466 het Roomse carnavalsgebeuren uit de ver weg gelegen stadsdelen zelfs naar de omgeving van zijn paleis verplaatsen.

Paus Clemens XI stond, tegen de toenmalige gebruiken in, ook vrouwen toe om zich in de bonte carnavalsdrukte te mengen. "Mits ze zich zedig en onopvallend gedroegen". Mogelijk is hier de oorsprong te vinden dat vrouwen zich, aanvankelijk alleen met carnaval, als mannen gingen kleden.

Vroeger gunde men zich voor Aswoensdag de zogenaamd 'zes vette dagen', die begonnen met 'vette donderdag'. Op deze dag at men veel vet vlees, veel spek en veel andere, in vet gebakken, gerechten. In het oude Keulen genoten vrouwen op deze donderdag bijzondere voorrechten (Weiberfastelabend)

Om aan al dat vlees en vet te komen had men meestal een paar dagen eerder een varken geslacht.

De vrijdag werd dan 'roetige vrijdag' genoemd, omdat op deze dag de zotten en dwazen al rondtrekkend trachtten om de gezichten van mensen zwart te maken.

Op 'reuzelzaterdag' werden en worden, volgens traditioneel gebruik, carnavalsbollen gebakken. In Schwabenland heet carnavalszondag dan ook 'Kuchlesonntag'. Duitsland heeft wat dat betreft toch heel wat andere gebruiken dan ons land.

Bij voorbeeld de 'roos'. De aanduiding 'Rosensonntag' is tegenwoordig wat minder gebruikelijk, maar niet helemaal verdwenen. De naam vindt zijn oorsprong ergens in de 11e eeuw. Op deze zondag zou de paus met een gouden roos in de hand voor het volk zijn getreden om via dit symbool voor Christus en zijn lijden, aan het op handen zijnde begin van de veertigdaagse vastentijd te herinneren.

De roos wordt nu meer in verband gebracht met de maandag, 'Rosenmontag', de dag waarop hele hordes Brabanders en Limburgers naar Keulen reizen - of op z'n minst de televisie aanzetten - om een van de meest indrukwekkende carnavalsstoeten van Europa te zien. Overigens wordt op vele plaatsen in Duitsland 'Rosenmontag' ook wel 'goede' of 'blauwe' maandag genoemd, omdat er dan niet gewerkt wordt - en soms ook 'geile Montag', waarbij 'geil' staat voor vrolijk, uitgelaten of dartel.

Carnavalsdinsdag was dan de 'echte' Vastenavond. 'Schnitz-dienstag' heette deze dag bij de boeren op het land, omdat het traditioneel gerecht dan bestond uit gedroogde appel- en perenpartjes en het overgebleven spek van 'vette' donderdag.

De Kerk heeft altijd getracht een duidelijke grens te trekken tussen carnaval en vastentijd. Er kwamen natuurlijk nogal eens overtredingen voor en daar moest dan voor gemaand worden. Paus Benedictus XIV vond het bijvoorbeeld onverdraaglijk en blasfemistisch, dat op Aswoensdag mensen in carnavalskleding, slechts bedekt met een mantel en dikwijls stinkend naar de drank, naar de kerk kwamen om een askruisje te halen.

Dat was, vooral bij jongelui, een paar decennia geleden ook hier niet helemaal ongebruikelijk.

Vandaag zou de paus al blij zijn als ze überhaupt het askruisje gingen halen. Zo zie je maar dat de tijden veranderen.

Zoals gezien is de Vastenavond ontstaan uit de oude religieuze rituelen van een landbouwende bevolking.

Het tegenwoordige carnaval, ontstaan in de 19e eeuw, is voortgevloeid uit het optreden van kleinere gemaskerde groepen op straat en in de herberg.

De nieuwe vorm van Vastenavond komt uit het Frankenland en is via het Rijnland doorgedrongen in ons land:

Na 1820 werden veel carnavalsverenigingen opgericht:

de bekendste zijn:

- 1839 Momerij (Maastricht)
- 1843 Jocussen (Venlo)
- 1882 Oeteldonk, maar er is reeds vermelding in 1857 van het vieren van carnaval.

Ik wil U het volgende kroniekje niet onthouden:

In 1847 werd door de geestelijkheid het veertigungebed op vastenavond ingesteld.

Het is niet uitgesloten dat dit gebruik juist met carnaval werd geïntroduceerd om dit feest de kop in te drukken. De grootse prediker in die tijd was pater Bernard, befaamd om zijn vlammende preken. Op een van die avonden in februari 1857 werd deze gestoord in zijn preek door een groepje feestende en zingende jongelui, dat niets moest hebben van de bemoeizucht van de kerk met het carnaval. De pater stopte terstond zijn predikatie, ging naar het altaar, haalde het Heilige Sacrament van de troon en plaatste het onder doodse stilte weer in het tabernakel.

Het burgerlijk bestuur volgde de kerk en vanaf die tijd was het voor zeer lange tijd gedaan met het openbare carnaval in Tilburg. Voor zover bekend tot de oprichting in 1882.

- 1900 Marotten (Sittard)
- 1936 Kerkrade
- 1958 Wouw

In het noorden van Nederland, waar het feestvieren zich beperkt tot de feestzalen, in tegenstelling tot het straatcarnaval in het zuiden, bloeide de viering pas na 1945 op.

De gebruiken vertonen lokale en regionale verschillen, die samenhangen met stad, streek of dorp.

Oorzaak is een soort volkschauvinisme, maar ook een doelbewust handhaven van de plaatselijke cultuur door narrenverenigingen, die zich zelfs ten opzichte van vreemdelingen constant van de streektaal bedienen.

Vastelavondskranten en proclamaties zijn dan ook altijd in het dialect.

Als carnaval de lokale sfeer weet te handhaven, dan is het feest geslaagd.

Elke plaats heeft zijn eigen tradities, die door vreemdelingen vaak worden misbruikt.

Noorderlingen, die op losbandige wijze meedoen aan feesten in Brabant



en Limburg interpreteren de kreet "A ge mer leut et" anders dan zuiderlingen, die het feest zinrijk en stijlvol vieren.

Het blijkt dat de gesuggereerde geboortepiek in november in het zuiden niet voorkomt.

Het aantal gedwongen huwelijken in deze streek ligt overigens beneden het gemiddelde van Nederland.

Excessen, door de autochtone zuiderlingen, tijdens de carnaval blijken weinig voor te komen en houden vrijwel nooit verband met dit feest.

Dat komt door wat anders

Wouw, november 1999

Rinus Jaspers

De "Wouwse" / "Paplaandse" carnaval.

Oprichting

In 1958 vond Koos van der Weegen, een man die een bijzonder levendige inbreng in allerlei verenigingen in Wouw had, dat het hoog tijd werd dat er ook in Wouw carnaval gevierd zou worden.

Al in 1959 werd in Wouw voor het eerst officieel kindercarnaval werd gevierd. Dat gebeurde met een kleine optocht, maar wel met een officiële Prins in de persoon van Harry Raats en Henk Cox als Nar.

Veel stelde de eerste optocht niet voor. Met deksels en pannen werd wat lawaai gemaakt, de kinderen waren verkleed en er reden wat trekkarren mee en na afloop werd iedereen getrakteerd op een oliebol.

Harry Raats zwaaide trouwens maar één jaar de scepter en droeg die toen over aan Frans Jongenelen. Die diende als Prins Sooy I. Onder zijn bewind werd in 1962 met het maken van veldtekens begonnen, tot op de dag van vandaag nog word gehandhaafd.

Lijst

Prinsen, bestuursleden en carnavalsfiguren volgden elkaar in de loop van de jaren op, maar één naam bleef steeds met de carnaval verbonden, dat was Henk Heijnen die in 1967 als Nar kwam en het vele jaren volhield.

Het carnavalsgebeuren werd steeds professioneler aangepakt. Er kwam een motto, er werd een liedje gemaakt en de wagens werden mooier en groter.

Uit de jaren zestig en zeventig dateert de steeds feller wordende strijd om de mooiste wagen waarin de Plantagebaan, de Markt, de Kasteelstraat en Kaaike Boven betrokken waren. Dat kwam wel de kwaliteit van de optocht ten goede, want de erg fraaie wagens oefenden een zuigkracht uit op het publiek uit de hele regio.

Naast de functie van Prins, Nar en Grootste Boer, werd in 1970 ook "de Schrik van Wouw" geïntroduceerd. Dat was destijds de bijnaam van veldwachter Simons. Kinderen die aan het "bogeren" of "belleke trekken" waren, waarschuwden elkaar altijd met de kreet "de Schrik" als ze veldwachter Simons aan zagen komen en gingen er dan als een haas vandoor.

Die nieuwe carnavalsfiguur had als taak de optocht te regelen en te zorgen dat er tijdens optredens van de Stichting niets fout liep. De eerste Wouwse carnavalsschrik was Peter Coppens.

Na hem volgden nog vele anderen, zoals bijvoorbeeld Leon Frijters, Jan Timmermans, Rinus Jaspers, Kees Roeken, Henk Kip en thans Robert Verboven.

Problemen

Financieel liep het carnavalsfeest in de loop van de tijd niet altijd op rolletjes. Zo werd in 1972 besloten om "vrienden van carnaval" te gaan werven. Voor een minimum bedrag van een rijksdaalder mocht elke "vriend" alle activiteiten gratis bezoeken. Maar niet alleen financieel ging het in die periode slecht ook de belangstelling liep hard terug.

Het bestuur dunde zodanig uit, dat de carnavalsvereniging "de Kluppels" uit Roosendaal via de krant liet weten dat zij het Wouwse carnaval wel van de ondergang wilden redden. Dat leidde tot flink wat commotie, want Wouw wilde niets van weten van Roosendalers die hier het carnavalsfeest kwamen regelen, vandaar dat binnen de kortste keren weer een volwaardig bestuur geïnstalleerd kon worden en het carnaval weer vrolijk verder draaide.

In die periode begon ook het sociaal carnaval steeds beter van de grond te komen. Vooral Jan van Steenpaal, die zes jaar Prins was, deed daar veel aan. Het gezinsvervangend tehuis werd bezocht, de ouderen kregen aandacht en op de scholen werd de Prins een vaste gast.

Het carnavalsfeest in Wouw bleef er één met ups en downs. Grote en geslaagde kinderfeesten stonden in schrille tegenstelling met de financiële problemen in 1990 en bovendien een tekort aan mankracht. De optocht bleef in die jaren groeien en gelukkig werden er steeds weer vrijwilligers gevonden. Zo kon in 1991 het 33-jarig jubileum gevierd worden met onder meer een drukbezochte reünie en een schitterende tentoonstelling.

Vanaf het begin de jaren 90 loopt de belangstelling voor het volksgebeuren in de hele regio weer terug. De kinderen kregen een hele week vakantie en veel gezinnen ontlopen de feestelijkheden en gaan er een weekje tussenuit. Daarbij loopt het bezoek aan wijkbals terug, terwijl aan de andere kant ook veel wijkverenigingen het loodje leggen. Nieuwe

activiteiten, zoals een tonpraatavond spraken wel aan, zeker toen Merijntje Bolknak zich als een rasechte Wouwse "maauwer" ontpopte.

In begin 1997 was er nog sprake van volop activiteiten. Wel kreeg de stichting toen met nieuwe problemen te kampen, want toen het bestuur alle activiteiten naar de Wouwse Sporthal wilde verplaatsen, kreeg ze op het laatste moment geen toestemming van de Gemeente en moest ze alsnog haar activiteiten in Cultureel centrum "de Geerhoek" laten plaatsvinden. Dit kostte de stichting onnodig vele extra uitgaven.

In 1998 net na de carnaval gaven alle bestuursleden te kennen dat ze hun functie zouden neer leggen, een nieuw bestuur was ineens nodig. Mijn persoontje en mijn vrouw Evi namen tijdelijk het D.B. waar. Wouw Promotie belegde een bijeenkomst waar voor alle geïnteresseerden voor de Wouwse carnaval uit genodigd werden. Deze bijeenkomst was zeer vruchtbaar, 9 bestuursleden en vele werkgroepen kwamen hier uit voort.

Voor de toekomst ziet het er zeker niet somber uit, want steeds als de stichting in een 'dip' zit, komen er mensen die vrijwillig en met voldoende enthousiasme weer hun schouders onder het werk, voor en tijdens de carnaval, willen zetten.

Mocht U in 2001 in Paplaand carnaval komen vieren dan is ons motto:

WE MAOKE DUR 'N POTJE VAN

Wouw, maart 2000

Rinus Jaspers,
(tekst is van René Hermans)



Deze uitgave werd mede mogelijk door de
financiële steun van:
JOS VAN AERT
HOVENIERSBEDRIJF
Jagersweg 8 4726 SL Heerle, tel 0165-304248

